

Правове виховання в Україні: перші кроки.

Трофименко В. А.

к. ю. н., доцент кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Українська держава вже декілька десятиків років продовжує своє відродження, крокуючи шляхом демократичної країни. Поступово реформування України починає виділяти нові проблеми в цьому напрямку. Сьогодні науковці починають бити тривогу: може виникнути ситуація, коли рівень правової культури та правосвідомості громадян почне гальмувати реформаційні процеси. Наша держава звернула на проблему правового виховання свою увагу лише нещодавно і тому сьогодні на науковому рівні існує декілька концепцій, які вимальовують лише фундамент цього напрямку державного розвитку.

Але сьогодні дозволяє сприйняти правовиховний досвід країн світу (США, країни Західної Європи, країни Сходу тощо), які вже сформували власні моделі у системі правового виховання. Різноманітність підходів у системі правового виховання, розмаїття змістовних чинників дозволяють створити власний погляд на цю проблему. І, перш за все, необхідно проаналізувати, якого громадянина бажає виховати країна – звернемось до існуючого міжнародного досвіду.

Правовиховній діяльності у США приділяється велика увага. Держава не тільки координує велику кількість різноманітних недержавних організацій, але і сама приймає активну участь. Усі процеси правового виховання в цій країні направлені на формування громадянина, який обізнаний у своїх права і, тим більше, обов'язках. Культивується статусу «платника податків», «добросовісного громадянина», існування судової

системи, направленої на всебічний і всеохоплюючий захист, приводить більшою мірою до виховання громадянина, прив'язаного і залежного, на думку автора, до держави. Людина розуміє, що сплата податків дає їй можливість отримати захист, але при цьому держава під гаслом захисту громадян може робити навіть недемократичні кроки. Недарма нещодавно США були визнані країною, де не завжди підтримуються права людини.

Країни Західної Європи метою правового виховання мають формування автономної активної особистості. Те, що демократичні країни все більше відмовляються від втручання в суспільне життя, вимагає виховати людину, яка здатна самостійно будувати своє соціальне буття, робити певні вчинки та нести відповідальність. Всі правовиховні заходи якраз і направлено на формування самостійної, активної особистості, не прив'язаної до якоїсь конкретної держави. Навіть зовнішня політика країн ЄС підтверджує це. Прикладом може слугувати створення так званої шенгенської зони.

В цілому правове виховання країн ЄС та США має одну загальну рису – воно направлене на формування правосвідомості та правової культури людини-індивідуаліста. Якщо звернутись до східних країн, то тут ми бачимо іншу ситуацію. Правове виховання цих країн орієнтоване на колектив, поняття якого розуміється по різному, що можна побачити на прикладі Китаю та Японії.

Виховання в Китайській народній республіці не має чіткого правового забарвлення. Конфуціанство як базис виховної системи сповідує людинолюбство, що вимагає відшукування компромісу, а не створення конфлікту. Право для китайців – це засіб вирішення конфліктів проти яких вони виступають, тому воно теж розглядається як щось, що не відповідає природі. Уся система виховання, зокрема правового, направлена на формування принципу колективізму і «культури провини». Людині повинно бути соромно за скоєне не перед собою, а перед іншими, колективом. Таким колективом у Китаї є держава задля якої повинен існувати громадянин.

Система виховання в Японії теж орієнтується на колектив, але на принципах корпоративізму, тобто кожна людина є членом певної «корпорації»: організації, установи, підприємства, в середині якої діє власний кодекс поведінки, обов'язковий для кожного члена. Традиційно, таким чином, в Японії склався примат таких кодексів поведінки над правовими нормами. Тому система виховання спрямовується на молодь, яка знаходиться в процесі отримання освіти та ще не є членом якогось стабільного колективу.

Виховання громадян у мусульманських країнах базується на догматах Корану та невеликій кількості міжнародних актів локального значення, які, до речі, не мають обов'язкового значення. Проголошується перевага прав мусульман над правами не мусульман. Саме право має персоніфікований характер: воно діє лише для людей – прибічників ісламу. В такому ж сенсі йде виховання громадян.

Звертаючись до української дійсності необхідно, перш за все, відмітити неприйнятність мусульманської моделі, де людина та її цінність розглядаються з позицій причетності до певної релігії. Звертаючись до світських моделей правового виховання, автор пропонує наступні етапи правовиховної роботи в Україні.

На першому етапі можливо сприйняти елементи правового виховання східних країн з їхнім принципом колективізму. Український народ можливо об'єднати на національних, патріотичних, культурних засадах. Метою цього етапу є виховання законослухняної людини, яка знає і дотримується законів. З подальшим розширенням демократичних інститутів, зростанням рівню правової культури та правосвідомості громадян реалізується другий етап правовиховної діяльності. На цьому етапі доречно використовувати досвід країн Західної Європи: формувати автономну активну особистість, здатну приймати участь у суспільному житті і самостійно вирішувати існуючі проблеми соціального та державного характеру.

Реалізуючі ці етапи, важливо звернути увагу на нормативне забезпечення правовиховного процесу. Сьогодні в Україні проходить процес

децентралізації, метою якого є передати якомога більше повноважень місцевим громадам. Звертаючись до правового виховання та його мети, варто відмітити його вплив на наступні сфери державного існування, національна безпека, внутрішня та зовнішня безпека та охорона правопорядку, інформаційна безпека тощо. Тобто, це ті сфери, які є відповідальними за цілісність та незалежність держави. Тому, на думку автора, сьогодні не доречно передавати управління правовим виховання виключно на місця. Необхідно створити низку загальнодержавних нормативно-правових актів (концепції, програми, критерії рівню правового виховання, його основні напрямки – патріотичне, національне, молодіжне – тощо). І вже на основі цієї нормативної бази регіони повинні розробити власну правову базу з проведення правового виховання.

Однією з важливих проблем правового виховання у нашій державі є необхідність його поширення на всі верстви населення. Зважаючи на економічний стан, в Україні сьогодні воно поширюється на окремі верстви населення та на окремі питання, наприклад, необхідність своєчасного справляння податків. Ця практика є не зовсім вірною. За врахування мінімальності бюджету правового виховання більш доречним було б його направлення на фінансування більш загальної проблематики – роз'яснення Конституції, прав та свобод людини та громадянина, основ державного устрою і таке інше. Також варто відмітити, коли необхідно розпочинати процес правовиховного впливу на громадянина.

Усі сучасні розвинені країни, на які ми сьогодні орієнтуємось, починають цей процес з початком процесу соціалізації людини. Правове виховання фактично і є соціалізацією людини. Така інтеграція проявляє ставлення до права у європейських країнах та США. В умовах проведення правової реформи таке ставлення до правового виховання є дуже доречним у нашій державі.

Підсумовуючи необхідно сказати, національна система правового виховання лише формується, законодавча база цього напрямку суспільної і

державної роботи лише створюється. Але вже на цьому етапі необхідно визначитись з напрямками та першими кроками правового виховання. Якщо сьогодні держава не приділить належної уваги цій проблематиці, завтра ми можемо побачити більш гірші результати ніж просто низький рівень правосвідомості, правової культури та правовий нігілізм на загальнонаціональному рівні. За умови існування слабкої правоохоронної системи та невеликої довіри до неї, що ми сьогодні спостерігаємо в Україні, рівень правового виховання громадян та повага до права може стати межею між сталим суспільством та різноманітними формами девіантної неправової поведінки, зокрема, злочинності.